

Рис. 5. Схема теплопостачання будинку корпусу №2 Ботанічного саду з використанням тепла верхніх шарів Землі і застосуванням ТНУ та підземного акумулятора теплоти: Б – будинок; ЕК– електроркотел; ЦН – циркуляційний насос; ТНУ – теплова насосна установка; К– конденсатор; В – випарник; ДВ – дросель-вентиль; КД– компресор з електродвигуном; ПТ – підземний теплоносій; НН – нагнітальний насос; ПА – підземний акумулятор теплоти; С – свердловина.

Список використаних джерел:

1. Lund J., Boyd T. Direct Utilization of Geothermal Energy 2015 Worldwide Review // Proceedings World Geo-thermal Congress 2015. Melbourne , Australia, 19-25 April 2015.
2. Снежкін Ю.М. Енергозберігаючі теплонасосні технології для систем теплопостачання житлово-комунального господарства і промисловості. URL: <http://www.minregion.gov.ua>
3. Corman Y.C., Mc.Gowan Y.G., Peter W.D. Solar augmented home heating heat pump systems // 9-th Intersoc. Energy Convers. Eng . Convers. – San-Francisco, California.
4. Посobie по проведению технико-экономических исследований. – Методика ЮНИДО, 1986. – 292 с.

Кравчук Г.Д.

студентка,

Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури

НОВАТОРСТВО У ВІЗУАЛЬНІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО ХРАМОВОГО ПРОСТОРУ

Візуальна організація храмового простору – монументальний живопис та вітраж, присутні у більшості інтер'єрів сакральних споруд України. Вирішення таких важливих питань, як композиційна побудова живопису та вітражу,

колеристична система, стильове направлення та гармонійне розміщення цього у храмовому просторі, залежить від конкретного митця, його світосприйняття та досвіду. Візуальна організація храмового простору часто є канонічною, копійованою з попередніх прикладів. Живописцю, що знаходиться під впливом сучасного культурного процесу, властиво використовувати новації у своїй творчості, для отримання оригінального результату. Під новаторством варто розуміти відступ під традиційного підходу, введення нових, таких, що майже не використовувалися раніше, стильових засобів та художньо-виражальних засобів.

Аналізом візуальної організації греко-католицьких храмів західно-українського регіону займається численна група сучасних науковців. О. Жовква у статті «Особливості організації внутрішнього простору у культових спорудах західного обряду (греко- та римо-католицизм)» чітко визначає традиційну програму розписів інтер'єрів храмів на конкретних прикладах і наголошує на подібності греко-католицької та православної системи монументальних розписів [1]. Питання нового трактування монументального сакрального живопису розглянуто у статті сучасного монументаліста С. Владика, який також є автором ряду розписів сучасних храмових інтер'єрів Львівського регіону [2].

У часописі «Образотворче мистецтво» різних років були опубліковані статті, присвячені проблемі сприйняття концепції візуальної організації сучасного храмового простору. Зокрема, це інтерв'ю з художниками-монументалістами, статті Я. Кравченка, О. Маричевської [4; 5].

Стаття розкриває новаторські прийоми, що були використані в організації храмового простору греко-католицьких храмів західноукраїнського регіону. Основною метою статті є проаналізувати традиційні системи розпису греко-католицьких храмів львівського регіону ХХ століття; окреслити новаторські прийоми у візуальній організації храмового простору сучасних храмів, що їх використовує С. Владика у своїй творчості, на прикладі Церкви Різдва Пресвятої Богородиці (Львів).

Монументальні розписи завжди були нерозривно пов'язані із сакральною архітектурою. Релігійний живопис був підпорядкований церковному канону, якому слідували у розташуванні конкретних сцен у просторі, композиційній побудові, колориті.

Відповідно до архітектурного вирішення храму, визначають три основні частини, що належить заповнювати монументальним живописом – зона купола та склепінь, зона парусів і верхньої частини стін, зона нижніх частин стін. Художник, який розписує храм, мав керуватися усталеним канonom, визначеним Католицькою церквою. У куполі та склепіннях прийнято розміщувати зображення Христа, Богоматері. У центрі купола – Христос Пантократор, який благословляє прихожан. «До другої зони оздоблення культової споруди монументальним живописом належать паруса. На парусах зображають чотирьох Євангелістів, на підпарусних арках – зазвичай херувимів. Архітектурно-просторове рішення хрестово-купольного католицького храму передбачає наявність у його середній частині чотирьох стовпів. На них повинні знаходитись зображення мучеників, сподвижників та святих, яких ще називають «стовпами» Католицької Церкви» [1, 3]. У цій же зоні мають місце зображення подій

святкового циклу. Це сцени «Благовіщення», «Різдво», «Хрещення», «Преображення», «Розп'яття», «Вознесіння» тощо. Інший простір заповнювався рослинними мотивами та християнською орнаментикою. У пресвітерії, що символізує усе небесне та райське, розміщували фігури Богоматері або Христа. «Програма розпису визначається, переважно, його присвятою. Охарактеризований вище порядок спирається на канони Католицької Церкви; варіації у розписі католицьких культових споруд можуть залежати, як вже зазначалось, від присвяти храму, його архітектурного типу, історичної епохи» [1; 3]. Такою є традиційна система монументальних розписів греко-католицьких храмів західноукраїнського регіону.

У статті С. Владики «Деякі аспекти розвитку сучасного сакрального мистецтва» автор вказує причини відмінностей між візуальною організацією храмів східно- та західноукраїнських. «... у східній частині України домінуюча роль у православному церковному розвитку належить православній церкві московського патріархату, а він, як відомо, є досить ортодоксальний, що, певною мірою, пригальмовує процеси еволюції сакрального процесу... На заході України, завдяки історичним унійним процесам у церковному житті, погляди на сакральне мистецтво мали ширше підґрунтя для його розвитку в контексті часу. В результаті, виникає видима різниця підходів до архітектурних форм, які, в свою чергу, впливали на підхід до вирішення інтер'єру» [2, с. 66].

Яскравим прикладом взаємодії між сучасними архітектурними формами та монументальними розписами є декілька українських греко-католицьких церков, зокрема, церква Успіння Пресвятої Богородиці (Мукачеве), церква Різдва Пресвятої Богородиці, церква Йосипа Обручника, церква Положення Поясу Пресвятої Богородиці (усі – м. Львів). Авторство художнього оформлення храмів належить сучасному монументалісту С. Владичі – випускнику Львівської національної академії мистецтв (кафедра сакрального мистецтва), голові Асоціації сакрального мистецтва (2003).

Стиль робіт С. Владичі визначається як «неовізантизм» – поєднання традиційного візантійського канону та сучасної інтерпретації. Також мистець характеризує свій стиль як «сакральний мінімалізм», що передбачає зосередження уваги на головному – образах та діях святих, відсутності перевантаження орнаментикою, наявністю візуальних пауз (незадекорованих площин). Використання білизни стін сприяє кращому сприйняттю живописних елементів, глядач має час проаналізувати, глибше сприйняти основну частину. Натомість, перевантаження та надлишок декору своєрідним чином «тиснуть» на відвідувача церкви. Від цього складається враження, що зображені події повинні тримати в напрузі та глибоко проникати у розум парафіянина, не даючи висловити свою думку, своє слово.

Живописне оформлення інтер'єру вищезгаданих церков перекликається між собою за стилістичним вирішенням та ідейним змістом. В альбомі «Асоціація сакрального мистецтва» (2009) мистецтвознавець Х. Бегероговська дає коротку, проте, вичерпну інформацію про основний задум візуальної організації храмів. Церква Йосипа Обручника вражає оливково-вохристим барвами, що превалюють у колористичній системі, а стиль виконання характеризується як український

неовізантизм «... з прямою дотичністю до українського бойчукізму» [3, с. 3]. З ним перекликається церква Положення Пояса Пресвятої Богородиці, яка цікава вирішенням будівлі. Архітектор М. Обідняк свідомо виділив основні частини храму – нави, бань за рахунок збільшення висоти та увиразнення їх форм на зовнішній частині. Завдяки цьому гармонійно поєднані сучасні архітектурні форми та монументальне оформлення, яке виконували мистці Асоціації сакрального мистецтва. Голова Асоціації зазначав: «Лише за умов зв'язку сучасних архітектурних форм храму із сакральним інтер'єром постає гармонія» [2, с. 66] і ця ідея закладена у зміст та форми церкви Положення Пояса Пресвятої Богородиці у Львові.

Цікавим оформленням у вигляді монументальних розписів вирізняється церква Різдва Пресвятої Богородиці у Львові, якій можна дати більш глибокий аналіз, завдяки наявності джерельної бази.

Детальний опис системи монументальних розписів церкви подано у статті кандидата мистецтвознавства Я. Кравченка «Святослав Владика: Нове трактування іконопису». Спираючись на цей матеріал можна уявити досить повну картину оформлення інтер'єру львівського храму.

Однією із рис сучасного підходу до організації храмового простору є гармонійна єдність між архітектурною складовою та внутрішнім наповненням. Отже, основною ідеєю оформлення храму була у тому, щоб «уникнути традиційного пишно-парадного декору «божого царства на землі» й засобами стилізації та колористичного мінімалізму створити сучасну візію інтер'єрного простору, співзвучного зовнішньому образу церковної будівлі» [4, с. 72].

Розписи виконано згідно візантійського канону розміщення зображень, що зображує ієрархічність Всесвіту – від Бога-творця до Людини – Божого творіння та його діянь. Цій ідеї підпорядковано розташування композицій у п'яти куполах і підкупольному просторі.

Оскільки, стаття присвячена новаторству у монументальних розписах сучасних храмів, доцільно розглянути нововведення та незвичні прийоми, що їх використав С. Владика. Автор розписів надає перевагу візантійському канону зображення святих, але, спираючись на сучасне світосприйняття, вносить своє розуміння: «Постаті та ліки зображені у візантійській манері, однак у сучасному поставангардному трактуванні». Це виявляється у колористичному вирішенні, яке завдяки використанню червоно-цеглястого кольору в геометричному орнаменті одержує тип саме українських святих [4, с. 73].

Однією з найбільш пізнаваних тенденцій у створенні сучасного інтер'єру храму, зокрема і в вищезгаданому, є численні білі площини, вільні від розписів. Це проміжки між зображеннями святих на стінах, які зазвичай, були розписані насиченим декоративним елементом, зокрема, рослинним орнаментом. Наразі, ці візуальні паузи несуть у собі певну функціональність. Наявність порожніх, незадекорованих площин допомагає кращому усвідомленню та глибшому розумінню основного – духовної складової життя, якій і присвячені розписи храму.

Загальне враження, що справляє внутрішнє оформлення церкви Різдва Пресвятої Богородиці, Я. Кравченко формулює так: «Витончені постаті

евангельських сцен, виконані у шляхетному розбілено-фресковому колориті на білих площинах стін, у поєднанні зі своєрідним мінімалізмом та вишуканістю окремих деталей інтер'єру викликає своєрідне емоційно-ліричне замилювання й відчуття величної святості» [4, с. 73].

На прикладі оформлення інтер'єру церкви Різдва Пресвятої Богородиці у Львові можна виділити основні новаторські прийоми, що були використані автором розписів С. Владикою та порівняти їх із традиційною системою. Отже, однією із головних є відповідність архітектури до внутрішнього сучасного оформлення. Церкви, розписані С. Владикою, вражають модерним вирішенням і лаконічністю форм, об'ємів будівлі, яка залишаючись сакральною спорудою, стає і пам'яткою архітектури відповідною до новітніх віянь часу.

В організації внутрішнього простору головним, на думку автора, є наявність візуальних пауз – незадекорованих площин. Білизна стін створює особливу атмосферу наповненості храму світлом та повітрям. Також, автор вважає, що коли людина потрапляє до храму, подібне оформлення допомагає звільнитися від зайвих думок, залишити «мирське» за дверима та наповнити себе духовним. Певна відстань між композиціями дозволяє краще сприйняти, зрозуміти суть та сенс зображеного. Після відвідування храмів, на кшталт церкви Різдва Пресвятої Богородиці, залишається відчуття невимушеного сприйняття духовної енергії та сили: «... головним є сакральний простір, що трансформує свідомість людини, яка потрапляє до середовища храму...Храм повинен виховувати глядача» [5, с. 60].

Список використаних джерел:

1. Жовква О. Особливості організації внутрішнього простору у культових спорудах західного обряду (греко та римо-католицизм) / О. Жовква // Вісник Одеської державної академії будівництва та архітектури. – 2014. – Вип. 55. – С. 142-149. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vodaba_2014_55_21.
2. Владика С. Деякі аспекти розвитку сучасного сакрального мистецтва / С. Владика // Образотворче мистецтво. – 2013. – № 4. – С. 66-69.
3. Асоціація Сакрального Мистецтва: альбом / упоряд., вступ. ст. Х. Бегероговська. – Львів, 2009. – 11 с.
4. Кравченко Я. Святослав Владика: нове трактування іконопису / Я. Кравченко // Образотворче мистецтво. – 2012. – № 1/2. – С. 72-73.
5. Сучасне сакральне мистецтво: потреба трансформації/ Розмову вела О. Маричевська // Образотворче мистецтво. – 2016. – № 1. – С. 58-67.